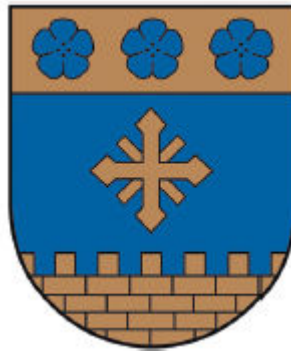

Viļakas novada dome

**Viļakas novada teritorijas plānojums
2012.-2024. gadam**

Applūstošo teritoriju noteikšana

Izpildītājs: L. Enģele

**Konsultāciju uzņēmums „Grupa 93”
2011. gads**

SATURS

Ievads	3
1. Aizsargjoslu likumā un Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodikā dotie nosacījumi aizsargjoslu un applūstošo teritoriju noteikšanai	4
2. Applūstošo teritoriju noteikšanai Viļakas novadā izmantotie kritēriji	4
2.1. Applūstošās un plūdu riska teritorijas un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas pašlaik spēkā esošajā Viļakas novada teritorijas plānojumā	5
2.2. Viļakas novada applūstošo un pārmitro teritoriju īpatnības	7
2.3. Applūstošo un plūdu riska teritoriju noteikšanai izmantotie kritēriji	7
2.4. Applūstošo teritoriju attēlošana grafiskajā materiālā un robežas	8
3. Viļakas novadā esošo applūstošo teritoriju raksturojums	9
3.1. Applūstošo un plūdu riska teritoriju izmantošana	9
4. Regulēto upju palienes	10
Secinājumi un priekšlikumi applūstošo teritoriju apsaimniekošanai	11
Informācijas avoti	12
Pielikumi	13
1. pielikums Raksturīgākie Viļakas novada applūstošo teritoriju attēli	13
2. pielikums Viļakas novadā noteiktās applūstošās un plūdu riska teritorijas	14

Ievads

Darbs ir veikts Viļakas novada teritorijas plānojuma 2012.-2024. gadam izstrādes vajadzībām.

Lai noteiktu applūstošo teritoriju saskaņā ar Aizsargjoslu likumu un Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodiku (Ministru kabineta noteikumi Nr. 406, 03.06.2008.):

- 1) dabā apsekoti Viļakas ezera krasti,
- 2) pārējā novada teritorijā upju krasti apsekoti izlases veidā raksturīgākajās vietās (upju neregulētie un regulētie posmi),
- 3) izvērtēta informācija pašlaik spēkā esošajā Viļakas novada teritorijas plānojumā,
- 4) uz ortofoto kartes, izmantojot arī PSRS Ģenerālštāba topogrāfiskās kartes ar mēroga noteiktību 1:10 000 augstuma līnijas un augstuma atzīmes, attēlota applūstošās teritorijas un plūdu riska teritorijas robežas,
- 5) pārskatā sniegta informācija par Viļakas novada teritorijā izmantotajiem kritērijiem applūstošo teritoriju noteikšanai, raksturota applūstošā teritorija no bioloģiskā viedokļa, kā arī sniegti priekšlikumi applūstošās teritorijas izmantošanas plānošanai un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas noteikšanai.

Darbā izmantotas L. Eņģeles fotogrāfijas.

Darba autore L. Eņģele ir augu sugu un biotopu aizsardzības jomā (vaskulārie augi, meži un virsāji, purvi, zālāji, tekoši saldūdeņi, stāvoši saldūdeņi, jūras piekraste, alas, atsegumi un kriptenes) sertificēta eksperte, sertifikāta Nr. 018, izsniegts Dabas aizsardzības pārvaldē 18.06.1010.

1. Aizsargjoslu likumā un Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodikā dotie nosacījumi aizsargjoslu un applūstošo teritoriju noteikšanai

Latvijas Republikas Aizsargjoslu likums nosaka, ka **aizsargjoslas** ir noteiktas platības, kuru uzdevums ir aizsargāt dažāda veida (gan dabiskus, gan mākslīgus) objektus no nevēlamas ārējās iedarbības, nodrošināt to ekspluatāciju un drošību vai pasargāt vidi un cilvēku no kāda objekta kaitīgās ietekmes (1. panta 1. punkts). Vides un dabas resursu aizsardzības aizsargjoslas, tostarp arī virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas, tiek noteiktas ap objektiem un teritorijām, kas ir nozīmīgas no vides un dabas resursu aizsardzības un racionālas izmantošanas viedokļa. To galvenais uzdevums ir samazināt vai novērst antropogēnās negatīvās iedarbības ietekmi uz objektiem, kuriem noteiktas aizsargjoslas (5. pants). Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas nosaka ūdenstilpēm, ūdenstecēm un mākslīgiem ūdensobjektiem, lai samazinātu piesārņojuma negatīvo ietekmi uz ūdens ekosistēmām, novērstu erozijas procesu attīstību, ierobežotu saimniecisko darbību applūstošajās teritorijās, kā arī saglabātu apvidum raksturīgo ainavu.

Aizsargjoslu likuma 7. panta 2. daļā ir noteikti minimālie virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu platumi atbilstoši ūdenstecei garumam, ūdenstilpes platībai, atrašanās vietai lauku apvidos vai ciemā, vai pilsētā, kā arī specifiskos gadījumos – ja krastu veido vienlaidu dambis, mākslīgiem ūdensobjektiem, uz salām un pussalām un applūstošajās teritorijās.

Saskaņā ar Aizsargjoslu likumu **applūstošā teritorija** ir ūdenstecei ielejas vai ūdenstilpes ieplakas daļa, kura palos vai plūdus pilnīgi vai daļēji applūst un kuras platums ūdenstecei vai ūdenstilpes aizsardzības nolūkos tiek noteikts vietējās pašvaldības teritorijas plānojumā atbilstoši likumā noteiktajai un Ministru kabineta apstiprinātajai metodikai (1. panta 11. punkts). Gan lauku apvidos, gan ciemos un pilsētās aizsargjoslā jāiekļauj visa applūstošā teritorija (7. panta 2. daļa).

Saskaņā ar Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodiku (Ministru kabineta noteikumi Nr. 406, 03.06.2008., turpmāk tekstā – MK apstiprinātā metodika) **virszemes ūdensobjektiem aizsargjoslas nosaka pa izteiktām kontūrām dabā, piemēram, reljefu (izteiktām zemes virsmas augstuma izmaiņu vietām), ceļiem, ielām, meža nogabalu robežām, kvartālīstīgām, grāvjiem, kultivēto pļavu un aramzemes lauku robežām, apbūvētu vai labiekārtotu teritoriju robežām vai pa iedomātu līniju**, ievērojot Aizsargjoslu likuma 7. pantā noteiktās prasības.

Saskaņā ar MK apstiprināto metodiku, teritorijas plānojumā nosakot applūstošo teritoriju, ņem vērā:

1) dabā konstatējamās regulāra applūduma pazīmes, piemēram, attekas un vecupes, atlikuši applūduma fragmenti, lāmas un peļķes, augsnes pārmitrums, mitrumu mīloši augi un palienēm tipiskas augu sabiedrības, aluviāla augsne uz aluviāliem un limniskiem nogulumiem, sanesu materiāls (smiltis, dūņas, ūdensaugu atliekas),

2) dabā konstatējamās regulāri applūstošo teritoriju robežas, kas izveidojušās tiešas ūdens iedarbības vai saimnieciskas darbības dēļ, piemēram, izteikta robeža reljefā, dambis, valnis, uzbērums,

3) esošās infrastruktūras, hidrotehniskās un civilās būvniecības radīto ietekmi uz palienes mitruma režīmu un dabīgo veģetāciju teritorijās, kurās ir daļēji vai pilnīgi izmainījies mitruma režīms,

4) metodikā norādītos inženiertehniskos aprēķinus, ja applūstošo teritoriju nevar noteikt atbilstoši pazīmēm dabā.

2. Applūstošo teritoriju noteikšanai Viļakas novadā izmantotie kritēriji

Atbilstoši Latvijas teritorijas iedalījums upju baseinu apgabalos Viļakas novads atrodas Daugavas baseina apgabalā. Novada teritorijā atrodas ūdensšķirtne starp Daugavas un Veļikajas baseiniem. Novada nozīmīgākās ūdenstecei Veļikajas baseinā ir Vjada, Kira, Liepna, Kūkova un Rika ar pietiekām. Daugavas baseina upes novada teritorijā ir Bolupe un Vārniene ar pietiekām.

Nozīmīgākā ūdenstilpe novada teritorijā ir Viļakas ezers. Novadā atrodas arī vairāki mazāki ezeri (Tepeniņas, Nastrovas, Loduma, Ilzina, Melnais, Kulpenes, Baltezers.).

Lielākā daļa novadā esošo upju ir savulaik regulētas, kas būtiski ir ietekmējis arī palieņu applūšanu.

2.1. Applūstošās un plūdu riska teritorijas un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas pašlaik spēkā esošajā Viļakas novada teritorijas plānojumā

Pēc vietējo pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas beigām Viļakas novada teritorijas plānojums kā saistošie noteikumi ir apstiprināts 12.10.2009. un ietver Viļakas pilsētas teritorijas plānojumu (apstiprināts 23.02.2006.), Šķilbēnu pagasta teritorijas plānojumu (apstiprināts 30.03.2006.), Žiguru pagasta teritorijas plānojumu (apstiprināts 11.05.2006.), Medņevas pagasta teritorijas plānojumu (apstiprināts 04.10.2006.), Kupravas pagasta teritorijas plānojumu (apstiprināts 26.04.2007.), Vecumu pagasta teritorijas plānojumu (apstiprināts 16.09.2008.) un Susāju pagasta teritorijas plānojumu (apstiprināts 24.04.2009.).

Pēc 2008. gada 1. aprīļa, kad spēkā stājās grozījumi Aizsargjoslu likumā attiecībā uz applūstošo teritoriju robežu noteikšanu un aprobežojumiem tajās, ir apstiprināti vienīgi Vecumu un Susāju pagastu teritorijas plānojumi. Līdz minēto grozījumu izdarīšanai Aizsargjoslu likumā bija noteikts, ka virszemes ūdensobjektu aizsargjoslā lauku apvidos jāiekļauj periodiski applūstošas palienes, kā arī pastāvēja būtiski būvniecības ierobežojumi virszemes ūdensobjektu 10 m aizsargjoslās, kā arī aizsargjoslās ietilpstošajās teritorijās ar applūdinājuma varbūtību vismaz reizi simts gados.

Ministru kabineta noteiktās prasības vietējo pašvaldību plānojuma sastāvam un tajā iekļaujamajai informācijai ir vairākas reizes mainījušās, taču jau „Noteikumos par teritoriju plānojumiem” (MK noteikumi Nr. 62, 28.02.1998.) bija iekļauta arī prasība noteikt aizsargjoslas un teritorijas, kurās ir ierobežota attīstība mūsdienu ģeoloģisko procesu dēļ, tostarp applūstošās un pārpurvotās teritorijas. Turpmāk Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi (MK noteikumi Nr. 883, 19.10.2004., MK noteikumi Nr. 1148, 06.10.2009.) ietvēra prasību, ka nosakot teritorijas plānoto (atļauto izmantošanu) un izmantošanas un apbūves noteikumus, ir jāņem vērā arī aizsargjoslas, riska teritorijas un būvniecībai nelabvēlīgās teritorijas, kā arī teritorijas, kurām nepieciešama īpaša inženiertehniskā sagatavošana.

Viļakas pilsētas teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts ka, pavasara palu laikā ūdens līmeņa paaugstināšanās ir vērojamam Kiras upītei, regulāri applūdinot palieni, retākos gadījumos – Pušnicas upītē, taču plūdi saimnieciskās aktivitātes būtiski neietekmē, jo applūst teritorijas bez apbūves, un papildus pasākumi no civilās aizsardzības viedokļa saistībā ar plūdu risku nav nepieciešami.

Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos Viļakas ezeram, Kiras un Pušnicas upēm un Meirupitei ir noteikts minimālais aizsargjoslas platums 10 m, taču teritoriju transformēšana apbūvei nav paredzēta dabas teritorijās, kā arī applūstošajās teritorijās.

Teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas kartē ir norādītas applūstošās teritorijas Kiras krastā, kā arī virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas. Dabas teritorijās ir ietvertas arī vietas, kuras dabisko apstākļu dēļ nav īpaši piemērotas apbūvei, tostarp pārmitrās teritorijas Kiras upes apkārtnē un Viļakas ezera rietumu un austrumu piekraste. Rekreācijas teritorijas, kur iespējama tūrisma pakalpojumu objektu (viesnīca, viesu māja, atpūtas komplekss, kempings, telšu vieta), kā arī sporta būvju un dzīvojamo ēku būvniecība, ir plānotas Viļakas ezera dienvidu un dienvidrietumu krastā. Jaunas darījumu un sabiedriskās apbūves teritorijas ir plānotas Viļakas ezera ziemeļu krastā pie Meirupītes ietekas, jaunas savrupmāju apbūves teritorijas – ezera dienvidu krastā.

Šķilbēnu pagasta teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts ka pavasara palu laikā ūdens līmeņa paaugstināšanās ir vērojamam Rikas upītei, regulāri applūdinot palienes plavas Rekovas un Šķilbanu ciemu apkārtnē. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka plūdi saimnieciskās aktivitātes būtiski neietekmē, jo applūst palienes plavas – teritorijas bez apbūves, un papildus pasākumi no civilās aizsardzības viedokļa nav nepieciešami.

Teritorijas plānojuma izmantošanas un apbūves noteikumos ūdenstecēm ir noteiktas aizsargjoslas, ņemot vērā to garumu: Kūkovai – 300 m, Rikai – 100 m, Lodumkai – 50 m, Stiglavai, Moseikai, Krakupei – 10 m. Attiecībā uz applūstošajām teritorijām apbūves noteikumos ir iekļauts formulējums “aizliegts celt ēkas un būves teritorijās ar applūdinājuma varbūtību vismaz reizi simt gados, izņemot īslaicīgas lietošanas būves, mazēkas lauku apvidū un šim nolūkam īpaši paredzētās aizsargbūves vai teritorijas uzbēršanu”, kas Aizsargjoslu likumā bija spēkā līdz 01.04.2008.

Teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas kartē ir norādītas upju aizsargjoslas (Rikai Šķilbēnu ciemā ir norādīta 10 m plata aizsargjosla), kā arī applūstošās teritorijas Rikas krastos starp Rekovu un Šķilbēniem. Lai arī applūstošās teritorijas nav ietvertas aizsargjoslā, tajās nav plānotas apbūves teritorijas..

Žiguru pagasta teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts, ka applūst Liepnas upes palieņu pļavas.

Teritorijas plānojuma izmantošanas un apbūves noteikumos ūdenstecēm ir noteiktas aizsargjoslas atbilstoši to garumam saskaņā ar Aizsargjoslu likumu: Liepnai, Vēdai (Vjadai) un Bolupei – 100 m, Viricai un Varupkai – 10 m. Aizsargjoslas ir attēlotas teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas kartē. Apbūves noteikumos ir iekļauts formulējums “aizliegts celt ēkas un būves teritorijās ar applūdinājuma varbūtību vismaz reizi simt gados, izņemot īslaicīgas lietošanas būves, mazēkas lauku apvidū un šim nolūkam īpaši paredzētās aizsargbūves vai teritorijas uzbēršanu”, kas Aizsargjoslu likumā bija spēkā līdz 01.04.2008., taču konkrētas applūstošās teritorijas nav norādītas plānotās (atļautās) izmantošanas kartē.

Medņevas pagasta teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts, ka Medņevas pagastā ir vairākas applūstošās teritorijas, tomēr to atrašanās vieta un applūšanas intensitāte neapdraud iedzīvotāju veselību un dzīvību.

Teritorijas plānojuma izmantošanas un apbūves noteikumos ir definētas applūstošās teritorijas kā „sauszemes teritorija, kura, palielinoties ūdens pieplūdumam ūdenstilpē vai ūdens caurplūdumam ūdenstecē, uz neilgu laikposmu tiek applūdināta”. Apbūves noteikumos ir iekļauts formulējums “aizliegts celt ēkas un būves teritorijās ar applūdinājuma varbūtību vismaz reizi simt gados, izņemot īslaicīgas lietošanas būves, mazēkas lauku apvidū un šim nolūkam īpaši paredzētās aizsargbūves vai teritorijas uzbēršanu”, kas Aizsargjoslu likumā bija spēkā līdz 01.04.2008. Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas ir noteiktas atbilstoši to garumam vai platībai saskaņā ar Aizsargjoslu likumu: Kirai un Rikai – 100 m, Niedrupītei un Ludonkai – 50 m, Bušmai, Gurvai, Loduma ezeram un Ilzinu ezeram – 10 m.

Teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas kartē ir norādītas upju aizsargjoslas (Kirai Semenovs ciemā ir norādīta 10 m plata aizsargjosla), kā arī applūstošās teritorijas Kiras krastos starp Bordovu un Viļaku. Lai arī applūstošās teritorijas nav ietvertas aizsargjoslā, tajās nav plānotas apbūves teritorijas. Ciemu teritorijās noteiktas 10 m plats

Kupravas pagasta teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts, ka pagasta teritorijā applūšana nav novērota. Teritorijas plānojuma izmantošanas un apbūves noteikumos ir noteiktas virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas atbilstoši to garumam vai platībai saskaņā ar Aizsargjoslu likumu: Bolupei – 100 metri (Kupravas ciemā – m 10 metri), Melnajam ezeram – 10 m. Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas ir norādītas teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas kartē.

Vecumu pagasta teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts, ka būvniecībai nelabvēlīgas ir applūstošās teritorijas gar Kiru un Niedrupi. Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas ir noteiktas, atbilstoši Aizsargjoslu likumam ņemot vērā upes garumu: Kirai – 100 m, Vjadai, Ludankai un Niedrupītei – 50 m. Aizsargjoslas ir norādītas teritorijas plānotās (atļautās) izmantošanas kartē (Kirai Borisovas ciemā aizsargjosla ir 10 m).

Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos applūstošās teritorijas ir definētas kā „sauszemes teritorija, kura, palielinoties ūdens pieplūdumam ūdenstilpnē vai ūdens caurplūdumam ūdenstecē, uz neilgu laikposmu tiek applūdināta”. Apbūves noteikumos ir iekļauts formulējums “aizliegts celt ēkas un būves teritorijās ar applūdinājuma varbūtību vismaz reizi simt gados, izņemot

īslaicīgas lietošanas būves, mazēkas lauku apvidū un šim nolūkam īpaši paredzētās aizsargbūves vai teritorijas uzbēršanu”, kas Aizsargjoslu likumā bija spēkā līdz 01.04.2008.

Susāju pagasta teritorijas plānojuma paskaidrojuma rakstā ir minēts, ka Susāju pagasta teritorijā ir vairākas applūstošas teritorijas, Vjadas palieņu pļavas, tomēr to atrašanās vieta un applūšanas intensitāte neapdraud iedzīvotāju veselību un dzīvību. Teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos applūstošā teritorija ir definēta kā „sauszemes teritorija, kura, palielinoties ūdens pieplūdumam ūdenstilpē vai ūdens caurplūdumam ūdenstecē, uz neilgu laikposmu tiek applūdināta”. Apbūves noteikumos ir iekļautas Aizsargjoslu likuma prasības, kas būtiski ierobežo būvniecību applūstošajās teritorijās: „aizliegts veikt teritorijas uzbēršanu, būvēt ēkas un būves, arī aizsargdambjus, izņemot īslaicīgas lietošanas būves un mazēku būvniecību, esošo būvju renovāciju, kultūras pieminekļu restaurāciju, transporta un elektronisko sakaru tīklu būvniecību, ūdensapgādes un kanalizācijas tīklu būvniecību, ūdens ņemšanas vietu, enerģijas pārvades un sadales būvju būvniecību, peldvietu būvniecību, valsts meteoroloģisko un hidroloģisko novērojumu staciju un posteņu un citu stacionāru valsts nozīmes monitoringa punktu un posteņu būvniecību, biotopu apsaimniekošanai nepieciešamo īslaicīgas lietošanas būvju un dabas tūrisma nepieciešamo skatu torņu, laipu būvniecību”.

Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas ir noteiktas, atbilstoši Aizsargjoslu likumam ņemot vērā upes garumu un ezera platību: Viļakas ezeram 300 m, Bolupei, Vārnienai, Vjadai, Kirai un Tepenīcas ezeram – 100 m, Rubežupei, Nastrovas un Kulpenes ezeriem – 50 m, Bušmai, Meirupītei, Tutinavai, Viricai, Bušmai, Gurvai, Lukašai, Baltezeram – 10 m.

Plānotās (atļautās) izmantošanas kartē Vjadas krastos ir norādītas nelielas applūstošās teritorijas platības pie ietekas Nastrovas ezerā, Ozolsalas, Melnrūča un ietekas Tepenīcas ezerā, trīs nelielas teritorijas lejpus Tepenīcas ezera. Applūstošās teritorijas ir norādītas arī Viricas krastos. Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslā, norādītās applūstošās teritorijas nav ietvertas pilnībā gadījumos, kad tās ir platākas nekā aizsargjoslas minimālais platums.

2.2. Viļakas novada applūstošo un pārmitro teritoriju īpatnības

Viļakas novadā atrodas purvi, vairāki ezeri, upes un upītes, taču kopumā novads nav sevišķi bagāts ar virszemes ūdeņiem. Applūstošo un plūdu riska teritoriju sastopamību un platības Viļakas novadā ietekmē sekojoši faktori:

- novada teritorijā atrodas galvenokārt upju augšteces vai nelielas upītes,
- palieņu robežas reljefā ir redzamas, taču lielākā daļa ūdensteču ir regulētas, kas ir izmainījis hidroloģisko režīmu arī to palienēs,
- daļa upju posmu atrodas ielejās bez plašām palienēm, bet lielākā daļa ezeru – ieplakās bez plašām palienēm,
- Viļakas ezeram ir samērā plaša paliene, kas dabā ir atpazīstama gan pēc reljefa, gan veģetācijas.

2.3. Applūstošo un plūdu riska teritoriju noteikšanai izmantotie kritēriji

Ņemot vērā virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu un applūstošo teritoriju noteikšanas mērķi, MK apstiprinātajā metodikā minēto, kā arī vietas specifiskos apstākļus, applūstošo teritoriju noteikšanai Viļakas novada teritorijā izmantoti sekojoši kritēriji:

1) **Mitrumu mīloši augi un palienēm tipiskas augu sabiedrības, augsnes pārmitrums** ir ļoti raksturīgas pazīmes upju un Viļakas ezera palienēs. Palieņu pļavu augāju veido parastā vīgrīze *Filipendula ulmaria*, ciņusmilga *Deschampsia cespitosa*, purva gandrene *Geranium palustre*, ciņu grīslis *Carex cespitosa*, parastais miežabrālis *Phalaroides arundinacea*, slaidais grīslis *Carex acuta* u.c. mitrām un slapjām pļavām raksturīgas augu sugas. Pastāvīgi pārmitrām un applūstošām krastmalām ļoti raksturīgas augu sugas ir arī melnalksnis *Alnus glutinosa*, baltais vītols *Salix alba*, parastā niedre *Phragmites australis*.

2) **Dabā konstatējamas regulāri applūstošo teritoriju robežas, kas izveidojušās tiešas ūdens iedarbības vai saimnieciskas darbības dēļ, piemēram, izteikta robeža reljefā** ir raksturīga pazīme, kas norāda palienes robežu. Parasti šajā vietā mainās arī zemes apsaimniekošanas veids un ir redzama arī apbūves un pļavu, krūmāju vai mežu robeža, aramzemes un pļavu, krūmāju vai mežu robeža.

3) **Esošās infrastruktūras, hidrotehniskās un civilās būvniecības radītā ietekme uz palienes mitruma režīmu un dabīgo veģetāciju teritorijās, kurās ir daļēji vai pilnīgi izmainījies mitruma režīms** – vēsturiski pali un plūdi ir respektēti, un apbūve ir izvietota ārpus applūstošajām teritorijām. Meliorācija un upju regulēšana ir izmainījusi dabisko hidroloģisko režīmu un mazinājusi applūšanu.

4) Ļoti nozīmīga ir **vietējo iedzīvotāju sniegtā informācija** par apsekoto teritoriju applūšanu.

Šī darba ietvaros:

- noteikta applūstošā teritorija ap Viļakas ezeru (1. pielikuma 5.-8. att., 2. pielikums)
- izdalītas **plūdu riska** teritorijas, kurās ir ietvertas Rikas un Kiras plašākās un nozīmīgākās palienes atbilstoši reljefā un augājā konstatējamām robežām (1. pielikuma 1., 2. att., 2. pielikums);
- nav noteiktas un izdalītas applūstošās teritorijas, kuras ir šaurākas par Aizsargjoslu likumā noteikto minimālo aizsargjoslas platumu atbilstoši upes garumam vai ezera platībai (1. Pielikuma 3., 4. att.).

Palienes robežas atbilstoši reljefam un augājam ir dabā atpazīstamas, un šajās robežās ir iespējama teritorijas applūšana. Taču, ņemot vērā teritorijas plānojuma mērogu un kartogrāfiskā materiāla detalizācijas pakāpi, kā arī meliorācijas ietekmi, bez detalizētas izpētes nav iespējams noteikt korektas applūstošo teritoriju robežas visā novada teritorijā. ņemot vērā to, ka izdalītajās plūdu riska teritorijās un pārējās virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās netiek plānotas jaunas apbūves teritorijas, šāda detalizēta izpēte un applūstošās teritorijas robežas precīza noteikšana ir veicama katrā gadījumā individuāli, kad konkrētajā zemes vienībā rodas nepieciešamība noskaidrot būvniecības iespējas un atbilstību Aizsargjoslu likuma prasībām teritorijas plānojumā noteiktajā virszemes ūdensobjekta aizsargjoslā.

2.4. Applūstošo teritoriju attēlošana grafiskajā materiālā un robežas

Applūstošās teritorijas robeža ir attēlota ortofoto kartē atbilstoši iepriekš minētajiem kritērijiem un ortofoto kartē saskatāmajām kontūrām, papildus izmantojot arī augstuma līnijas un augstuma atzīmes atbilstoši PSRS Ģenerālštāba topogrāfiskās kartes pamatnei ar mēroga noteiktību 1:10 000.

Arī plūdu riska teritorijas robežas ir attēlotas atbilstoši kontūrām ortofoto kartē, ņemot vērā augstuma līnijas PSRS Ģenerālštāba topogrāfiskajā kartē ar mēroga noteiktību 1:10 000.

Ņemot vērā to, ka ortofoto kartē augāja robežas ne vienmēr ir precīzi atšķiramas, kā arī līdzeno reljefu un pieejamās topogrāfiskās kartes mērogā 1:10 000 detalizācijas pakāpi, iespējamas neprecizitātes applūstošās teritorijas attēlojumā grafiskajā materiālā. Bez tam applūstošās teritorijas robežas precizēšana var būt nepieciešama arī gadījumos, kad tiek iegūta precīzāka informācija par zemes gabala reljefu, tostarp augstuma atzīmēm. Tādēļ applūstošās teritorijas robeža un ar to saistītā virszemes ūdensobjektu aizsargjosla ir precizējama turpmākajā plānošanas un projektēšanas gaitā, izstrādājot detālplānojumus vai, ja detālplānojuma izstrāde nav nepieciešama, zemes ierīcības projektos vai būvprojekta ģenerālplāna sastāvā, kad tiek izmantots kartogrāfiskais materiāls ar lielāku mēroga precizitāti (M 1:2000 detālplānojumam un M 1:500 zemes ierīcības un būvprojektiem). Applūstošās teritorijas un virszemes ūdensobjekta aizsargjoslas precizēšanai veic topogrāfisko uzmērīšanu un apsekošanu dabā, pieaicinot normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā sertificētu biotopu un sugu ekspertu. Šī darba sagatavošanas laikā sugu un biotopu aizsardzības jomā ekspertu sertificēšanas un darbības uzraudzības kārtību nosaka 2010. gada 16. marta Ministru kabineta

noteikumi Nr. 267 „Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu un darbības uzraudzības kārtība”. Nepieciešamības gadījumā veicami arī aprēķini, lai noteiktu plūdu risku.

3. Viļakas novadā esošo applūstošo teritoriju raksturojums

Atbilstoši MK apstiprinātajai metodikai noteiktās applūstošās teritorijas platība Viļakas novada teritorijā ir 53 ha. Tā atrodas ap Viļakas ezeru un ietver galvenokārt dabiskas un bioloģiski vērtīgas platības - palieņu pļavas un mežus.

Papildus applūstošajām teritorijām izdalītās plūdu riska teritorijas Rikas un Kiras krastos aizņem 474 ha. Tajās ietvertas gan palieņu pļavas, krūmāji un nelielas meža platības, gan arī cilvēka darbības daļēji pārveidotas platības – meliorētās pļavas un aramzeme.

Ekoloģiski nozīmīgas ir visas applūstošās un plūdu riska teritorijas, ko aizņem dabiskas un daļēji dabiskas ekosistēmas – meži, pļavas, krūmāji un purvi. Taču bioloģiskās daudzveidības ziņā vērtīgākās un platību ziņā nozīmīgākās Viļakas novadā ir palieņu pļavas, kas atbilst Eiropas Savienībā aizsargājamam biotopam **6450 Palieņu zālāji**. Augāju šajās pļavās veido parastā vīgrieze *Filipendula ulmaria*, ciņusmilga *Deschampsia cespitosa*, purva gandrene *Geranium palustre*, parastais miežabrālis *Phalaroides arundinacea*, slaidais grīslis *Carex acuta* u.c. augu sugas.

Ar applūstošajām teritorijām tieši saistīti ir upju un ezeru biotopi. Visi dabiskie upju posmi, kā arī regulēto upju posmi, kuros ir akmeņaina, oļaina vai granšaina grunts un straumes ātrums ir lielāks kā 0,2 m/s, atbilst Eiropas Savienībā aizsargājamam biotopam **3260 Upju straujteses un dabiski upju posmi**.

Plānojot applūstošo teritoriju un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu turpmāko apsaimniekošanu, ir jāņem vērā gan Aizsargjoslu likuma prasības, gan šo teritoriju ekoloģisko un ainavisko nozīmi.

3.1. Applūstošo un plūdu riska teritoriju izmantošana

Viļakas novadā applūstošās teritorijas aizņem salīdzinoši mazu platību un tās ir galvenokārt pļavas, neapsaimniekotu pļavu vietā izveidojušies krūmāji, meži un purvainas slīkšņas. Pašlaik Viļakas ezera applūstošās teritorijas praktiski netiek apsaimniekotas (lielākā daļa pļavu novembrī nebija nopļautas), arī Kiras un Rikas plūdu riska teritorijas tiek apsaimniekotas tikai daļēji kā pļavas un aramzemes, pārējās aizņem neapsaimniekotas pļavas, krūmāji un meža puduri. Arī citviet upju aizsargjoslās dominē apsaimniekotas lauksaimniecības zemes, neapsaimniekotas pļavas, krūmāji un meži.

Applūstošajai teritorijai ap Viļakas ezeru, kā arī izdalītajām plūdu riska teritorijām ir liela nozīme bioloģiskās un ainaviskās daudzveidības saglabāšanā – tās ir vienīgās vietas, kur novada teritorijā var pastāvēt aizsargājamie palieņu zālāji un aluviālie krastmalu un palieņu meži. Šīs teritorijas ir nozīmīgas arī upju un ezeru hidroloģiskā režīma noteikšanā.

Lai sasniegtu Aizsargjoslu likumā izvirzītos ūdensteces un ūdenstilpes, kā arī ainavas aizsardzības mērķus, likums nosaka būtiskus būvniecības ierobežojumus applūstošajās teritorijās. Kopumā applūstošo teritoriju, kuras atbilstoši Aizsargjoslu likumam ir jāietver virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās, izmantošana plānojama, ievērojot Aizsargjoslu likuma 37. pantā noteiktos aprobežojumus. Applūstošajās teritorijās ir aizliegts veikt teritorijas uzbēršanu, būvēt ēkas un būves, kā arī aizsargdambjus, izņemot:

- a) īslaicīgas lietošanas būvju un mazēku būvniecību,
- b) esošo būvju renovāciju,
- c) kultūras pieminekļu restaurāciju,
- d) transporta un elektronisko sakaru tīklu būvju būvniecību, ūdensapgādes un kanalizācijas tīklu, ūdens ņemšanas ietaišu un maģistrālo cauruļvadu būvniecību, enerģijas pārvades un sadales būvju būvniecību,
- e) peldvietu, celiņu, laivu un motorizēto ūdens transportlīdzekļu piestātņu būvniecību,

f) jahtu ostu būvniecību, kurās paredzētas ne mazāk kā 25 atpūtas kuģu stāvvietas ūdenī, un to darbības nodrošināšanai nepieciešamo būvju un infrastruktūras objektu būvniecību,

g) valsts meteoroloģisko un hidroloģisko novērojumu staciju un posteņu un citu stacionāru valsts nozīmes monitoringa punktu un posteņu būvniecību,

h) biotopu apsaimniekošanai nepieciešamo īslaicīgas lietošanas būvju un dabas tūrismam nepieciešamo skatu torņu, laipu u.tml. objektu būvniecību,

i) inženieraizsardzības un hidrotehnisko būvju izbūvi esošās apbūves aizsardzībai pret paliekām vai plūdiem un stacionārās aizsardzības būves piesārņojuma aizturēšanai un savākšanai,

j) teritorijas uzbēršanu šā punkta "d", "e", "f", "g" un "i" apakšpunktā noteiktās būvniecības īstenošanai.

Ņemot vērā aplūstošo teritoriju ekoloģisko lomu, tajās sastopamās dabas vērtības, kā arī ievērojot Aizsargjoslu likuma prasības, **ieteicams arī turpmāk applūstošo teritorija ap Viļakas ezeru, plūdu riska teritorijas Kiras un Rikas krastos un iespēju robežās arī pārējās virszemes ūdensobjektu aizsargjoslas izmantot kā ekstensīvas lauksaimniecības un mežsaimniecības teritorijas ar lielu bioloģisko un savdabīgu ainavisko vērtību, bet Viļakas pilsētā un ciemos tās apsaimniekot kā daļēji dabiskas apstādījumu teritorijas.**

Lai palielinātu applūstošo teritoriju ainavisko un bioloģisko vērtību, kā arī veicinātu to ilgtspējīgu un saimniecisku izmantošanu, ieteicams:

- 1) atbalstīt un veicināt palieņu pļavu izmantošanu siena ieguvei un ganībām un neierīkot jaunas aramzemes platības līdz šīm dabiskās palieņu pļavās;
- 2) Viļakas pilsētā un ciemos applūstošās palienes un krastu nogāzes kopt un apsaimniekot kā parkus,
- 3) veikt saudzīgu mežsaimniecisko darbību (kopšanas un izlases cirtes) un pārdomātu koku un krūmu ciršanu ārpus meža zemes, lai sekmētu platlapju (ozolu, liepu, gobu, vīksnu, kļavu), vītoli, melnalkšņu mežaudžu veidošanos, kā arī saglabātos un veidotos iepriekš minēto koku sugu grupas ūdeņu krastos ārpus meža zemes,
- 4) nepieciešamības gadījumā veikt arī upju apsaimniekošanas pasākumus – izvākt koku un zaru sanesumus, bebru dambjus, upē ielīkušos kokus un krūmus, kas traucē ūdens plūsmai, izvākt blīvas ūdensaugu audzes,
- 5) uzturēt pļavu apsaimniekošanai nepieciešamās meliorācijas sistēmas,
- 6) neveikt dabisko upju un strautu posmu regulēšanu un neierīkot jaunas meliorācijas sistēmas, kas būtiski maina palieņu dabisko ūdens režīmu,
- 7) plānojot un veicot regulēto upju – valsts nozīmes ūdens noteku renovāciju un rekonstrukciju, ņemt vērā un veicināt upju dabiskošanās procesus un nepieļaut regulēto upju atkārtotu pārvēršanu grāvjos.

4. Regulēto upju palienes

Lai gan palienes robeža ir redzama reljefā, šī darba ietvaros applūstošajās teritorijās nav iekļautas regulēto upju meliorētās palienes, kur nav saglabāties palieņu pļavām raksturīgais augājs un netika konstatētas citas pazīmes, kas liecinātu par applūšanu. Jebkurā gadījumā vismaz daļēji šīs teritorijas ietilpst upju aizsargjoslā, tās nav būvniecībai piemērotas, un pašlaik tajās netiek plānotas jaunas apbūves teritorijas.

Apbūve šādās teritorijās būtu pieļaujama, vienīgi izvērtējot applūšanas risku, dabas un ainaviskās vērtības. Tādēļ šajās teritorijās applūšanas un pieļaujamās apbūves robeža precizējama turpmākās plānošanas vai būvprojektēšanas gaitā, veicot topogrāfisko uzmērīšanu, apsekošanu dabā, pieaicinot normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā sertificētu biotopu un sugu ekspertu, un nepieciešamības gadījumā veicot arī aprēķinus plūdu riska noteikšanai.

Secinājumi un priekšlikumi applūstošo teritoriju apsaimniekošanai

1. Viļakas novadā pašlaik spēkā esošie teritorijas plānojumi ir izstrādāti un apstiprināti līdz 2008. gada 1. aprīlim, kad stājās spēkā grozījumi Aizsargjoslu likumā attiecībā uz applūstošo teritoriju noteikšanu un attēlošanu teritoriju plāņos, izņemot Vecumu un Susāju pagastu teritoriju plānojumu, kas tika apstiprināti pēc minētā datuma.
2. Viļakas novadā pašlaik spēkā esošajos teritorijas plāņos ir atspoguļota informācija par applūstošajām teritorijām, kā arī būvniecības ierobežojumi atbilstoši tā laika Aizsargjoslu likuma redakcijai. Viļakas pilsētas, kā arī Šķilbēnu, Medņevas un Susāju pagastu plānotās (atļautās) izmantošanas kartē ir norādītas konkrētas applūstošās teritorijas, taču paskaidrojuma rakstā nav dota metodika, kā tās ir noteiktas. Plāņos norādītās applūstošās teritorijas nav ietvertas virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās.
3. Applūstošās teritorijas Viļakas novada teritorijā šī darba ietvaros ir noteiktas pēc dabā konstatējamām pazīmēm un iezīmētas ortofoto kartē atbilstoši tajā redzamajām kontūrām un topogrāfiskās kartes ar mēroga noteiktību 1:10 000 augstuma līnijām un augstuma atzīmēm.
4. Šī darba ietvaros aplūstošā teritorija ir noteikta Viļakas ezeram, kas aizņem 53 ha platību. Tie ir galvenokārt dabiski un maz pārveidoti biotopi, no kuriem nozīmīgākais ir Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamais biotops *6450 Palieņu zālāji*. Papildus izdalīta plūdu riska teritorija vienam Rikas posmam Šķilbēnu pagastā un vienam Kiras posmam uz Medņevas un Susāju pagastu un Viļakas pilsētas robežas (kopā 474 ha).
5. Ņemot vērā teritorijas līdzeno reljefu un izmantoto karšu detalizācijas pakāpi, ir iespējamas neprecizitātes applūstošās teritorijas robežu noteikšanā, un nepieciešamības gadījumā veicot konkrētās vietas detalizētu izpēti (apsekošanu dabā, izmantojot detalizētāku kartogrāfisko materiālu un veicot topogrāfisko uzmērīšanu), ir iespējama applūstošās teritorijas robežas precizēšana turpmākas plānošanas un projektēšanas gaitā. Šāda iespēja precizēt applūstošās teritorijas robežu ir jāiekļauj teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos.
6. Šī darba ietvaros nav noteiktas un izdalītas applūstošās teritorijas, kas ir šaurākas par minimālo virszemes ūdensobjekta aizsargjoslas platumu, kas ir noteikts atbilstoši Aizsargjoslu likumam ņemot vērā upes garumu vai ezera platību. Šajos gadījumos, kā arī izdalītajās plūdu riska teritorijās detalizēta izpēte un applūstošās teritorijas robežas precīza noteikšana ir veicama turpmākas projektēšanas un plānošanas gaitā katrā gadījumā individuāli, kad konkrētajā zemes vienībā rodas nepieciešamība noskaidrot būvniecības iespējas un atbilstību Aizsargjoslu likuma prasībām teritorijas plānojumā noteiktajā virszemes ūdensobjekta aizsargjoslā. Šāda iespēja noteikt applūstošās teritorijas robežu ir jāiekļauj teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumos.
7. Atbilstoši Aizsargjoslu likuma prasībām, virszemes ūdensobjektu aizsargjoslā ir jāiekļauj visa atbilstoši MK apstiprinātajai metodikai noteiktā applūstošā teritorija. Teritorijas plānojumā nepieciešams norādīt arī plūdu riska teritorijas un ieteicams arī tās iekļaut virszemes ūdensobjektu aizsargjoslā.
8. Viļakas novada teritorijas plānojumā applūstošajās teritorijās un virszemes ūdensobjektu aizsargjoslās nepieciešams noteikt tādas plānotās (atļautās) izmantošanas nosacījumus, kas veicinātu palieņu un ūdeņu krastmalu ilgtspējīgu apsaimniekošanu (skat. 3.1. nodaļu).
9. Pastāvīgi pārmitrās purvainās platībās, kā arī regulēto upju meliorētās palienēs, kas šī darba ietvaros nav iekļautas applūstošajās teritorijās, apbūve būtu pieļaujama vienīgi turpmākās plānošanas vai būvprojektēšanas gaitā izvērtējot applūšanas risku, kā arī dabas un ainaviskās vērtības.

Informācijas avoti

Auniņš A. (red.) 2010. Eiropas Savienības aizsargājamie biotopi Latvijā. Noteikšanas rokasgrāmata. Latvijas Dabas fonds, Rīga, 320 lpp.

Aizsargjoslu likums. LR likums, 05.02.1997. ar grozījumiem 21.02.2002., 19.06.2003., 22.06.2005., 06.03.2008., 14.05.2009.

Noteikumi par īpaši aizsargājamo biotopu veidu sarakstu. MK noteikumi Nr.421, 05.12.2000. ar grozījumiem 25.01.2005., 27.01.2009.

Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu. MK noteikumi Nr.396, 14.11.2000. ar grozījumiem 27.07.2004.

Noteikumi par teritoriju plānojumiem. MK noteikumi Nr. 62, 24.02.1998. (spēkā līdz 09.12.2000.)

Noteikumi par teritoriju plānojumiem. MK noteikumi Nr. 423, 05.12.2000. (spēkā līdz 31.12.2003.)

Vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma noteikumi. MK noteikumi Nr.34. 13.01.2004. (spēkā līdz 04.11.2004.)

Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi. MK noteikumi Nr.883, 19.10.2004. (spēkā līdz 10.10.2009.)

Vietējās pašvaldības teritorijas plānošanas noteikumi. MK noteikumi Nr.1148, 06.10.2009.

Virszemes ūdensobjektu aizsargjoslu noteikšanas metodika. MK noteikumi Nr.406, 03.06.2008. ar grozījumiem 20.04.2010.

www.daba.gov.lv

www.karte.lad.gov.lv

www.likumi.lv

www.vilaka.lv

Pielikumi

1. pielikums Raksturīgākie Viļakas novada applūstošo teritoriju attēli

1., 2. att. Regulētās Kiras palīene – plaša plūdu riska teritorija starp Semenovu (pa kreisi) un Viļaku.

3., 4. att. Regulētā Kira augšpus Semenovas (pa kreisi) un lejpus Viļakas - šī darba ietvaros nav izdalītas applūstošās teritorijas, kas ir šaurākas par minimālo atbilstoši upes garumam noteikto aizsargjoslas platumu.

5., 6. att. Viļakas ezera applūstošā teritorija dienvidaustrumu krastā. Reljefā labi redzama palīenes robeža, palīenē – tipisks palieņu pļavu augājs, kurā dominē parastā vīgrieze, grīšļi, niedre.

7., 8. att. Viļakas ezera applūstošā teritorija ziemeļu krastā pie Meirupītes ietekas (pa kreisi) un ziemeļrietumu krastā.

2. pielikums Viļakas novadā noteiktās applūstošās un plūdu riska teritorijas

Viļakas novadā noteiktās applūstošās un plūdu riska teritorijas grafiski attēlotas Viļakas novada teritorijas plānojuma 2012.-2024. gadam, III. Grafiskajā daļā, Viļakas novada aprobežojumu kartē un shēmā „Riska objekti un teritorijas” skat. turpinājumā.

